

A KÖTETÜNKBEN HASZNÁLT CÍMLEÍRÁSI ALAPELVEK

A magyar irodalomtörténeti és irodalomtudományi szakirodalomban az idézett munkák cíMLEÍRÁSÁNAK megszerkesztését sajnos nagyfokú felkészületlenség, következtelenség és gondatlanság jellemzi. A szakma legjelentősebb folyóiratai is részben egymástól eltérő cíMLEÍRÁSI alapelveket követnek, és így nem járulnak hozzá ahhoz a kívánatos szabványosítási és egységesülési tendenciához, amely az angol, francia, német, olasz stb. tudományos irodalom jegyzetelési és bibliográfiai leírási gyakorlatában már hosszú idővel ezelőtt végbement. Ez még nem volna nagy baj, hiszen ha bármiféle — minden könyvészeti lehetőség egyértelmű leírására felkészített és alkalmas — rendszert következetesen használunk, az világos és egyértelmű lehet. A baj az, hogy egy ma elkészített átlagos kéziratra a rendszertelenség jellemző. A szerzők el sem gondolkodnak azon, hogy a tanulmányukhoz általuk összeállított jegyzetekből vagy irodalomjegyzékből sok esetben az sem derül ki, hogy önálló kötetre, folyóirat-tanulmányra vagy egy tanulmánykötet egyik cikkére hivatkoznak-e, az utóbbi esetben pedig a legritkább esetben dönthető el, hogy a tanulmánykötet egy- vagy többszerzős-e, van-e szerkesztője, tehát könyvtárban milyen név alatt a legcélszerűbb keresést folytatni utána. Kívánatos volna a cíMLEÍRÁSOK megszerkesztésének átgondoltságát, alaposágát és gondosságát rövid idő alatt olyan szintre emelni, hogy rövidesen szakmai meghökkenés és presztízscsökkenés kísérje azt a szerzőt, aki a jelenleg követett igénytelen és dilettáns gyakorlatot továbbra is elégségesnek tartja. Annál inkább megvan erre a lehetőség, mert az elsajátítandó alapelvek igen rövid idő alatt megtanulhatók, rendkívül logikusak és következetesek.

Az ELTE BTK Irodalomtörténeti Intézete sokat tehet a jövő értelmiségi nemzedékeinek igényessége érdekében. Néhány évvel ezelőtt tanegységlistánkra vettük a szövegtechnikai, valamint textológiai és filológiai alapelveket is tanító proszemináriumot. Az intézet tanegységeihez készült olvasmányjegyzékek jelen publikálásával újabb lépést teszünk, és következetes alkalmazásra, mintegy intézeti háziszabványul ajánlunk egy cíMLEÍRÁSI rendszert, amelynek ismeretét hallgatóinktól is, munkatársainktól is evidenciaként várhatjuk el a továbbiakban.

Az itt következetesen alkalmazott rendszer a már említett nemzetközi cíMLEÍRÁSI szabványon alapul, amelyet a hazai szakirodalom számára már másfél évtizede követésre ajánlott Klaniczay Tibor, majd 1985-ben megjelent *Pallas magyar ivadékai* című tanulmánykötetében maga mutatott példát alkalmazására. A rendszer lényege az 'egy hivatkozás = egy, vesszőkkel tagolt mondat' elve: minden szakirodalmi vagy forráshivatkozás egyetlen mon-

datot alkot, ahol minden tag vesszővel van egymástól elválasztva. A mondaton belül pont csak rövidítések után lehet, tehát a sorszámnévi értelmű címleíró elemeket is csak vessző követi. E rendszerhez kerül mind közelebb az Irodalomtörténeti Közlemények (ItK), még konzekvensebben az Irodalomtörténet (It) és az Irodalomismeret (Iris) jegyzetelési gyakorlata, ezzel a technikával készültek az *Új Magyar Irodalmi Lexikon* (ÚMIL) bibliográfiai hivatkozásai. A részletekben azonban ezek is különböznek egymástól, megteremtve számunkra annak a lehetőségét, hogy egyes problematikus esetekben mérlegeljünk a szóba jöhető változatokat, és szabványunkat a legmegfelelőbbnek ítélt módozat szerint alakítsuk ki. A tanulmánykötetre, gyűjtőkötetbeli lelőhelyre utaló egyenlőségjel (=) használata például a *Bibliográfiai kézikönyv* és az OSZK-bibliográfiák gyakorlatával egyezik.

A továbbiakban, az elméleti igazolás igénye nélkül, tömören összefoglaljuk az általunk e kötetben alkalmazott címleírási rendszer sajátosságait. A rendszer, jelen változatban, Kovács Sándor Iván elveit és javaslatait követi.

A. EGY SZERZŐ ÖNÁLLÓ MUNKÁJA

BITSKEY István, *Humanista erudíció és barokk világnézet. Pázmány Péter prédikációi*, Bp., 1979, 22—29 (Humanizmus és Reformáció, 8).

Nota bene:

a) A szerző családnevét verzállal szedjük. Erre azért van szükség, mert három tagú neveknél az olvasó számára nem mindig egyértelmű, hogy mi a családnév (SZENCI MOLNÁR Albert, Danilo AGUZZI BARBAGLI — de: PACH Zsigmond Pál, Craig Hugh SMYTH); sőt kéttagú neveknél is fennáll a félreérthetőség veszélye, amit kiküszöböl, ha MÁTYÁS Flórián-t írunk stb. A keresztnévet lehetőleg mindig kiírjuk, nem rövidítjük kezdőbetűvel. (Kivétel, ha a címlapon csak kezdőbetű szerepel.) A szerző keresztnév- és családnévének sorrendje mindig a nyomtatványon olvashatóval egyezik meg, külföldi szerző esetében tehát a vezetéknevet nem emeljük ki a címleírás első szavául. A szerző neve után mindig vessző van, kivétel, ha a név genitívusban áll (pl. ERASMI *Opera omnia*, KÖLCSEY Ferenc *Válogatott művei*).

b) A mű címét kurziváljuk, a végén vessző áll (akkor is, ha a műnek alcíme is van, s ezért a címen belül pontot alkalmaztunk). Ha a cím angol nyelvű, minden névszót és igét nagy betűvel kezdünk, más nyelvű címeknél a nyelvben a kezdőbetűkre általában előírt szabályokat követjük.

c) Ha a kiadás helye Budapest, azt Bp.-vel rövidítjük. A kiadás helye után is, és — ha a címleírás még folytatódik — éve után is vessző áll. A könyvkiadó nevét nem tüntetjük fel.

d) Ezután az idézett lapszámok következnek, amelyek után nincs semmiféle rövidítés (*l., p., old.* stb.). Abban az esetben, ha nem meghatározott lapra vagy lapokra utalunk, hanem egy mű teljes terjedelmét kívánjuk jelölni, a lapszám elmarad (nem adjuk meg tehát a könyv teljes terjedelmét, vagyis, amint szokásos, a kiadvány utolsó számozott lapjának lapszámát). A lapszámokat nem rövidítjük, tehát nem 973—83 szerepel, hanem 973—983. Ha több egymással nem érintkező lapszámot adunk meg, akkor ezek közt vessző áll: 33, 52, 97. Az utolsó lapszám után pont áll, amennyiben a címleírás be van fejezve; ha azonban a lapszám után még további könyvészeti információt adunk, akkor nincs írásjel s a kiegészítő közlés zárójelbe kerül.

e) Ilyen kiegészítő közlés leginkább az idézett könyvet magába foglaló sorozatra utal. A sorozatcímet zárójelben adjuk, nem kurziváljuk és nem tesszük idézőjelbe sem (kivéve azt a ritka esetet, amikor az idézőjel a könyv címlapján is szerepel, mint a sorozat címének szerves része). A sorozatcím minden lényeges szavát nagybetűvel kezdjük. Ha a sorozat kötetei számozottak, a sorozatcím után vesszőt teszünk s ezt követi a sorozaton belüli sorszám (mindig arab számjeggyel, akkor is, ha a sorszámot a kötetben római számmal jelölték), majd — minden írásjelet mellőzve — a zárójel vége. A zárójel után pont áll, mint a címleírás lezárása.

B. TÖBB SZERZŐ MŰVE (KOLLEKTÍV MŰ, TÖBBSZERZŐS TANULMÁNYKÖTET)

Janus Pannonius. Tanulmányok, szerk. KARDOS Tibor, V. KOVÁCS Sándor, Bp., 1975 (Memoria Saeculorum Hungariae, 2).

Nota bene:

A cím után és a kötet szerkesztőjének neve előtt *szerk.* szócska áll, ha az idézett kötet magyar nyelvű; *ed.*, ha angol, olasz vagy latin; *éd.*, ha francia; *Hrsg.*, ha német nyelvű. Több szerkesztővel bíró angol könyvek idézések az *ed.* helyett a többes számot jelző *eds.* szócska áll. Mint példánkon látható, több szerkesztő esetében azok neve között vessző van. (Nem követjük tehát azt a másik lehetőséget, hogy a szerkesztő nevét kiemeljük a címleírás élére: Vittore BRANCA ed., *Venezia e Ungheria nel Rinascimento* stb.)

C. EGY SZERZŐ SZÖVEGÉNEK, SZÖVEGEINEK KIADÁSA

SZEPSI CSOMBOR Márton *Összes művei*, kiad. KOVÁCS Sándor Iván, KULCSÁR Péter, bev. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., 1968 (Régi Magyar Pró-zai Emlékek, 1).

Nota bene:

A kiadott szerzőnek és a sajtó alá rendezőnek a családnevét egyaránt kiemeljük a verzál szedéssel. Magyar nyelvű könyv esetében a sajtó alá rendező neve előtt a *kiad.* rövidítés áll, függetlenül attól, hogy tevékenységét az eredeti könyvben mely szavakkal jelölték (sajtó alá rendezte, a szöveget gondozta stb.). A szöveghez tanulmányt író szerző nevét a *bev.* rövidítés előzi meg, függetlenül attól, hogy tevékenységét az eredeti könyvben mely szavakkal jelölték (a bevezető tanulmányt írta, az előszót írta stb.). A további közreműködőkre is általában rövidítések, nem pontosan a könyvben szereplő szavak utalnak: *vál.*, *jegyz.*, *utószó* stb. Idegen nyelvű könyvek címleírásában a szövegkiadó neve előtt ugyanazok a rövidítések állnak, mint az előző szakaszban tárgyalt kollektív művek szerkesztői esetében, ugyanazokkal a nyelvi variánsokkal, mint ott.

D. TÖBB SZERZŐ SZÖVEGEINEK VAGY ANONIM SZÖVEGEKNEK KIADÁSA

Érzelmes históriák, vál., szerk., jegyz., utószó LŐKÖS István, Bp., 1982 (Magyar Hírmondó).

E. TÖBB KÖTETBŐL ÁLLÓ MŰVEK

Tekintet nélkül arra, hogy egyéni vagy kollektív munkáról, eredeti műről vagy szövegkiadásról van szó, többkötetes munka esetében valamennyi típusban ugyanaz az eljárás érvényesül, így együtt tárgyaljuk őket.

Ha valamennyi kötet ugyanabban az évben jelent meg:

Esszépanoráma 1900—1944, vál., kiad., jegyz. KENYERES Zoltán, Bp., 1978, II, 630—649 (Magyar Remekírók).

Nota bene:

a) Ugyanabban az évben megjelent többkötetes mű esetében a kötetszám mindig a kiadás helye és éve után szerepel. Mindig római számok jelölik. Ha a címleírás még folytatódik (pl. lapszám-megjelöléssel), a kötetszám után nincs pont, csak vessző.

b) A címleírás része csak a puszta kötetszám (nincs *köt.*, *r.* stb. rövidítés).

Ha az egyes kötetek különböző években jelentek meg:

BALASSI Bálint *Összes művei*, kiad. ECKHARDT Sándor, I, Bp., 1951, 157.

Nota bene:

Minthogy a megjelenés ideje itt nem az egész műre, hanem csak annak egyik kötetére vonatkozik, a kötetszám a kolofon előtt áll. Ha pedig a sajtó alá rendező vagy szerkesztő sem azonos valamennyi kötetben, akkor a kötetszám — értelemszerűen — még előbbre kerül, vagyis a cím és a szerkesztő neve közé, mint ebben az esetben: Antonius de BONFINIS, *Rerum Ungaricarum decades*, III, ed. I. FÓGEL, B. IVÁNYI, L. JUHÁSZ, Lipsiae, 1936, 125.

F. PERIODIKÁBAN KÖZÖLT TANULMÁNYOK

KLANICZAY Tibor, *Nicasius Ellebodius és poétikája*, ItK, 1971, 24—34.

Nota bene:

a) A szerző neve és a tanulmány címe után vessző következik, majd a periodika címe, amelyet nem kurziválunk. (A tanulmány címe és a periodika megnevezése között tehát nincs sem *in*, sem más szócska, sem egyenlőségjel). A periodika címének valamennyi szava nagybetűvel kezdődik, utána vessző áll. A folyóiratcímek rövidítéseként az *Irodalomtörténeti bibliográfia* és az ÚMIL által használt jelöléseket alkalmazzuk.

b) A folyóirat nevét az évfolyam követi, az évszám után vessző áll. Nem adjuk meg tehát a folyóirat kötetszámát.

c) Az évfolyam után a lapszám következik, ha a folyóiratban egy-egy évfolyam füzetait folytatólagos lapszámozás kíséri. Ha a lapszámozás füzetként újakezdődik, az évfolyam száma és a vessző között, törtjel után, arab számmal adjuk meg a füzetszámot: 1993/1. Ha a lapszámozás félévenként kezdődik újra, az évfolyam száma és a vessző között, törtjel után, római szám-

mal adjuk meg a félév számát: 1934/II. A havinál nagyobb rendszerességgel megjelenő periodikák (kétheti-, heti-, napilapok) esetében az évfolyam után a megjelenés dátuma következik, majd vessző után a hivatkozott lapszám(ok).

G. TANULMÁNYKÖTETBEN MEGJELENT TANULMÁNYOK

Egy szerzős kötet esetében:

KLANICZAY Tibor, *Egyetem és politika a magyar középkorban* = K. T., *Pallas magyar ivadékai*, Bp., 1985, 67—76.

Nota bene:

a) A szerző neve és a tanulmány címe után egyenlőségjel következik (tehát nem *in*, sem más szócska, sem vessző).

b) Az egyenlőségjel után a szerző nevét helyettesítő monogram áll, mert különben nem lenne világos, hogy egyéni kötetről vagy kollektív műről van-e szó.

b) A tanulmánykötet címét kurziváljuk.

Többszerzős kötet esetében:

HARGITTAY Emil, VARGA Ágnes, *A hitvitáktól a gyakorlati politikáig (Pázmány Péter politikai pályájának alakulása)* = *Irodalom és ideológia a 16—17. században*, szerk. VARJAS Béla, Bp., 1987, 311—335 (Memoria Saeculorum Hungariae, 5).

Nota bene:

A különbség az előző típushoz viszonyítva csupán annyi, hogy az egyenlőségjel után közvetlenül következik a tanulmánykötet kurzivált címe. Ezt követi a kötet szerkesztőjének vagy szerkesztőinek a megnevezése.

H. VISSZAUTALÁSOK

Helykímélés céljából tanulmányaink jegyzeteiben a már idézett művekre s olykor a szerzőkre általában visszautalunk. Olvasmányjegyzékünk áttekinthetősége és követhetősége miatt azonban e visszautaló hivatkozások közül csupán a következőket alkalmazzuk:

a) Ha ugyanannak a szerzőnek közvetlenül egymás után több művét soroljuk fel, akkor a szerző nevének ismétlése helyett az Uő. rövidítést használjuk. Az Uő. rövidítés után természetesen vessző áll: Uő., s ezután jön a cím.

b) Ha a közvetlenül megelőzőleg említett lelőhelyre (folyóirat-évfolyamra vagy tanulmánykötetre) utalunk, akkor az *Uo.* rövidítést használjuk; szedése kurzív, ha kötetre, és nem kurzív, ha folyóíratra utal, minthogy a megfelelő címet helyettesíti. Közötte és a lapszám között persze vessző áll: *Uo.*, 13—14. Ha csak a folyóirat neve egyezik meg az előzőnek leírt lelőhellyel, évfolyama nem, akkor nem használjuk a rövidítést, hanem a folyóirat rövidítését inkább megismételjük.

c) Ha a közvetlenül megelőzőleg említett írás újabb közlésének lelőhelyét is megadjuk, az új lelőhely előtt a változatlan címet *Ua.* helyettesíti.

d) A több tanegység olvasmányai között is szereplő fontosabb munkákról külön rövidítésjegyzéket mellékelünk, s ezekre az egyes olvasmányjegyzékekben e rövidített formában hivatkozunk. A rövidítések még tömörebb formában is megadhatók lettek volna, ám inkább a könnyű olvashatóságot tartottuk szem előtt, s ezért a minimálisan szükségesnél több adatot tartalmaznak rövidítéseink.

K. S. I. – K. G.